Lakivaliokunta

Asia: HE 98/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle avoimuusrekisterilaiksi

Kirjallinen asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle avoimuusrekisterilaiksi HE 98/2022 vp

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä" Asianajajaliitto") kiittää mahdollisuudesta täydentää lausuntoaan 16.9. järjestetyn kuulemistilaisuuden perusteella ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

Asianajosalaisuus liittyy perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen turvaamaan oikeuteen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Asianajosalaisuus turvaa mahdollisuuden saada oikeudellista apua, valita oikeusavustaja ja neuvotella oikeusavustajan kanssa luottamuksellisesti. Kyse on siis jokaisen oikeudesta hakea lainopillista apua oikeudellisten asioidensa hoitamiseen luottamuksellisesti riippumatta siitä, kuinka monimutkainen tai hankala tilanne on. Lisäksi keskeinen oikeusturvaa koskeva seikka on myös asianajajakunnan riippumattomuus valtiovallasta.

Asianajajaliitto katsoo, että oikeusturvasyistä aina kun kyseessä on asiakkaan ja asianajajan välinen toimeksianto, asianajosalaisuus suojaa tätä suhdetta eikä asianajaja voi paljastaa asiakastaan, toimeksiantoaan tai siihen liittyviä yksityiskohtia. Koska esimerkiksi toimeksiantosuhteesta kertominen ulkopuolisille katsotaan itsessään asianajajan salassapitovelvollisuuden rikkomiseksi, oikeudellisen neuvonnan rekisteröinti avoimuusrekisteriin rikkoisi asianajosalaisuutta.

Esimerkki: laki raportoitavista järjestelyistä verotuksen alalla (1559/2019) ja asianajajia koskeva poikkeus

Raportoitavista järjestelyistä verotuksen alalla annetussa laissa (1559/2019) on rajattu palveluntarjoajan tiedonantovelvollisuutta siltä osin, kun kyse on asianajosalaisuuden piiriin kuuluvista tiedoista. Lakiesitystä koskevassa perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 13/2019 vp) valiokunta on todennut, että sellainen sääntelymalli, jossa ammattisalassapitovelvollisuuden sitomille välittäjille asetettaisiin lähtökohtainen raportointivelvollisuus, olisi ongelmallinen asianajajien riippumattomuutta korostavien perus- ja ihmisoikeusnormien näkökulmasta.

Perustuslakivaliokunta viittaa lausunnossaan EU-tuomioistuimen ratkaisuihin muun muassa seuraavasti:

> Asianajajan on oltava riippumaton suhteessa julkiseen valtaan, muihin toimijoihin ja ulkopuolisiin (asia C-309/99, Wouters, 102 kohta). EU-tuomioistuin on myös katsonut, että käsitys asianajajakunnasta riippumattomana ja oikeudenhoidon etujen mukaisesti toimivana ammattikuntana, jota valvotaan yleisen edun nimissä asetettujen ammattieettisten ja kurinpitosääntöjen kautta, on osa unionin oikeusjärjestystä (asia C-155/79, AM & S Europe v. Komissio, 24 kohta ja asia C-550/07 P, Akzo Nobel Chemicals ja Acros Chemicals v. Komissio ym., 42 kohta).
>
> Sääntelymalli, jossa ammattisalassapitovelvollisuuden sitomille välittäjille asetetaan lähtökohtainen raportointivelvollisuus, on ongelmallinen edellä tarkasteltujen asianajajien riippumattomuutta korostavien perus- ja ihmisoikeusnormien näkökulmasta. Tässä arviossa on otettava huomioon myös, että salassapitovelvollisuuden rikkominen on rikoslain 38 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna salassapitorikoksena rangaistavaa, minkä lisäksi se voi johtaa muun muassa asianajajien osalta kurinpitoseuraamuksiin. Valiokunnan mielestä tähän nähden on ongelmallista myös se, että lakiehdotuksesta ja sen perusteluista ei saa rajoituksen asianmukaisuuden arvioimiseksi välttämätöntä selkeää kuvaa rajoituksen käytännön soveltamisesta.

Laissa raportoitavista järjestelyistä verotuksen alalla asia kirjattiin seuraavasti:

6 §

Palvelun tarjoajan vapautus tiedonantovelvollisuudesta

Siltä osin kuin kyse on tiedoista, joita tarkoitetaan asianajajista annetun lain (496/1958) 5 c §:ssä tai oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 ja 3 momentissa, 4 ja 5 §:n säännöksiä ei sovelleta suomalaiseen palvelun tarjoajaan, joka on:

1) asianajajista annetun lain mukainen asianajaja;

2) luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain (715/2011) mukainen luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja; tai

3) valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain (477/2016) mukainen julkinen oikeusavustaja.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun palvelun tarjoajan on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä saman järjestelyn toiselle palvelun tarjoajalle, tai jos toista palvelun tarjoajaa ei ole, asianomaiselle verovelvolliselle tätä koskevasta verotusmenettelystä annetun lain 17 e §:n mukaisesta tiedonantovelvollisuudesta tai mainitun lain 14 f §:n mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta sekä Verohallinnon antama viitenumero.

Lakia täydentää verottajan ohje (VH/1283/00.01.00/2020) ja asianajajien osalta Asianajajaliitto on antanut asianajajille DAC6-oppaan (B 23 DAC6-OPAS) velvoitteiden huomioimiseksi asianajotoimeksiannoissa. Raportointivelvollisuus toteutettiin asianajajakunnan autonomian huomioivalla itsesääntelyllä.

Asianajajaliiton ehdotus avoimuusrekisteriä koskevan lakiesityksen muuttamiseksi

Avoimuusrekisterilain ehdotettu 4 §:n luettelon 5) -kohta sisältää tarpeellisen kirjauksen siitä, että asiakkaan oikeudellista asemaa koskeva neuvonta ei kuulu ilmoitusvelvollisuuden piiriin, ja tulisi säilyttää nykyisellään. Tämän lisäksi tekstiä tulisi kuitenkin täydentää huomioimaan paremmin asianajajien itsenäisyys ja käytännön vaikutukset koskien asianajosalaisuuden tulkintaa.

Asianajajaliitto ehdottaa, että avoimuusrekisterilain 4 §:n viimeinen momentti kuuluisi seuraavasti:

> Asianajajien, luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien ja julkisten oikeusavustajien tulee ohjeistaa asiakasta vaikuttamistoimintansa rekisteröimisestä avoimuusrekisteriin, jos 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuun neuvontaan liittyy sellaista asiakkaalle annettavaa vaikutustoiminnan neuvontaa, jossa ei ole kyse asiakkaan oikeudellisen aseman määrittelystä, asiakkaan avustamisesta hallintoasiassa, oikeussäännöksen soveltamista koskevasta neuvonnasta tai muusta asiakkaan toimintaan liittyvästä oikeudellisesta neuvonnasta. Velvoitetta ei synny, mikäli kysymys on edellä mainituista oikeudellisista tehtävistä, asiakkaan toimintaan sovelletaan lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) tai lakia julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016) taikka mikäli asiakkaan toiminnasta ei tämän lain perusteella tarvitse tehdä rekisteri-ilmoitusta.

Tällaisessa tapauksessa rekisterin voisi toteuttaa niin, että ilmoitusvelvollinen on velvollinen kertomaan nimenomaisesti vaikuttamistoimintaan käytetystä oikeudellisesta palvelusta. 6 §:n listaa voitaisiin esimerkiksi täydentää seuraavasti:

> 6) mikäli vaikuttamistoiminnan neuvontaa on hankittu asianajajilta, luvan saaneilta oikeudenkäyntiavustajilta tai julkisilta oikeusavustajilta, palveluntarjoajan toiminimi, yritys- ja yhteisötunnus tai muu vastaava tunniste sekä yhteystietoina sähköpostiosoite tai postiosoite.

Lisäksi Asianajajaliitto toteaa, että asianajajan velvollisuus huolehtia siitä, ettei vaikuttamistoimintaa jää asianajajien asiakkaiden osalta piiloon julkisuudelta, voitaisiin tässä tapauksessa toteuttaa asianajajia asianajajista annetun lain 5 §:n perusteella velvoittavilla hyvää asianajajatapaa koskevilla tapaohjeilla ja niitä täydentävillä asianajajaa velvoittavilla ohjeilla ja asianajotoimintaa ohjaavilla oppailla asianajajien itsenäinen ja riippumaton asema huomioiden, kuten on tehty esimerkiksi raportoitavista järjestelyistä verotuksen alalla.

Helsingissä 19. syyskuuta 2022

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Suomen Asianajajaliiton pääsihteeri

puh. 050 341 4593

niko.jakobsson@asianajajaliitto.fi